

**FİNANSAL OKURYAZARLIK: ANADOLU ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ
İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ (İİBF) ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK BİR
ARAŞTIRMA**

Fatih TEMİZEL* ve Fatih BAYRAM**

Özet

Finansal okuryazarlık, gündelik yaşamda kullanılan finansal enstrümanların seçiminde bilgi temelli kararlar verebilmeyi sağlayan yeterlilik düzeyini ifade etmektedir. Finansal okuryazarlık, aynı zamanda uzun vadeli birikim ve yatırıma dönük kararlarda finansal farkındalığı temel alır. Toplumun dinamik bir kesimi olarak geleceği temsil eden üniversite öğrencileri için finansal okuryazarlık düzeyinin yüksek olması önemlidir. Aile dışında okullarda alınacak eğitim finansal okuryazarlık düzeyini yükseltebilir. Bu çalışmada İktisadi ve İdari Bilimler öğrencilerinin temel düzeyde finansal okuryazarlık seviyesi belirlenmeye çalışılmıştır. Öğrenciler finansal durumlarını yönetmede kendilerini olduğundan daha başarılı olarak algılamaktadır. Bu nedenle, finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesini sağlayacak program içeriklerinin eğitim müfredatlarında yer alması gerekmektedir. Finansal okuryazarlık konusunda yaygın bir eğitim sunabilecek internet gibi mecraların kullanılması da katkı sağlayabilir.

Anahtar Sözcükler: Finansal okuryazarlık, Finansal farkındalık, Finansal bilgi

**Financial Literacy: An Examination Of Anadolu University Faculty Of Economics
And Administrative Sciences Students**

Abstract

Financial literacy refers to level of competence in making information based decisions about selection of financial instruments in daily life. Financial awareness in decisions about investment and savings underlie the concept of financial literacy. University students who can be viewed as the future of the society are expected to have a relatively high level of financial literacy. Formal institutional education is expected to increase the level of financial literacy. This study attempts to determine the level of basic financial literacy of students of a Faculty of Economics and Administrative Sciences. Findings show that students perceive themselves to be more successful than they really are in managing their self finances. Therefore inclusion of program content in curriculum to increase their level of financial literacy is necessary. Employment of media like the internet that is able to provide general education and training about financial literacy will contribute to improvements.

Key Words: Financial Literacy, Financial awareness, Financial information

* Yrd. Doç. Dr., Anadolu Üniv., İktisadi ve İdari Bilimler Fak., Eskişehir

** Yrd. Doç. Dr. Akdeniz Üniv., İletişim Fak., Antalya.

GİRİŞ

Finansal mimarideki değişim sonucu finansal araçlar, teknikler ve uygulamalardaki çeşitlenme finansal okuryazarlığın önem kazanmasına yol açmaktadır. Bireylerin finansal güvenlik talebi de finansal okuryazarlığın gelişimine katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle kredi kartı kullanımı, tüketici kredileri, sigorta, bireysel emeklilik planları, konut kredileri, refinansman, finansal verileri izleme ve kaydetme gibi finansal hizmetlere ilişkin var olan bilgi eksikliklerin giderilmesi önem taşımaktadır. Finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi, bireyleri finansal ürün ve hizmetlerin nasıl işlediği ve hangilerinin çıkarlarına daha uygun olduğuna ilişkin bilgilendirerek finansal karar almada yardımcı olmaktadır. Finansal okuryazarlığın geliştirilmesi finansal sistem hakkında daha fazla bilgi sahibi olmayı ve finansal riskleri daha iyi yönetmeyi olanaklı kılmaktadır.

Bireylere dönük katkı sunma potansiyelinin büyüklüğü nedeniyle pek çok ülkede finansal okuryazarlık programları gündemdedir. Finansal okuryazarlık programları, bireylerin finansal konulardaki farkındalığını artırmayı, bu yolla finansal davranışları değiştirmeyi hedeflemektedir. Finansal araçların giderek karmaşıklaşması ve bireylerin gelecek planları içinde yer alan emeklilik gibi konularda kendilerini maddi kayba uğratmayacak kararlar alabilmesi, finansal okuryazarlığın gelişimine bağlı görülmektedir. Bu nedenle finansal okuryazarlık, tüm toplumu gerek bütün olarak gerekse toplumu oluşturan bireyleri tek tek yakından ilgilendiren, uzun dönemli etkileri olan ve önemi giderek artan bir alan olarak görünmektedir.

Önemi artan finansal okuryazarlık kavramının toplumdaki etkinliğini artırabilmek için bu konudaki ihtiyaçlara uygun eğitim programlarının geliştirilmesi gereği ortadadır. Eğitim programlarının geliştirilebilmesinin ön koşulu da eğitim ihtiyaçlarının boyutu ve içeriğinin belirlenmesidir. İhtiyaçlar toplumun farklı kesimlerinde değişik biçimlerde ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle hedef kitlenin sınırlarının titizlikle belirlenmesi ve bu topluluğun gereksinimlerinin ortaya konması, üzerinde durulması gereken bir nokta olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmada ele alınan hedef kitle üniversite öğrencileridir. Toplumun en dinamik katmanı olarak görülen bu kitlenin yeniliklere açık, öğrenmeye istekli ve geleceği temsil eden yapısı çalışmanın saha araştırmasını kolaylaştırmaktadır. Çalışmanın bulguları bir yandan eğitim programı geliştirilmesine katkı sağlarken diğer yandan finansal kurumlara potansiyel müşterilerinin ihtiyaçlarına yönelik ürün geliştirmede ipuçları sunmaktadır.

I. ARAŞTIRMANIN AMACI

Finansal okuryazarlık kavramı toplumun her kesiminden bireyi etkileyen bir kavramdır. Elindeki sınırlı finansal kaynaklar ile maksimum fayda temin etmek isteyen her bireyin belirli düzeyde finansal okuryazar olması gereklidir. Bu gereklilik, finansal piyasalarda ve toplumun demografik yapısında meydana gelen

değişimler ile daha da belirginleşmektedir. Finansal araçların çeşitlenmesi de finansal okuryazarlığın önemini artırmaktadır.

Finansal okuryazarlık kavramı finansal ürün ve uygulamalar ile ilgili temel düzeyde bilgi sahibi olarak finansal kararlar alabilme yeteneğini tanımlamaktadır. Bu yeteneğin bireylere yönelik somut katkıları bulunmaktadır. Finansal okuryazarlık, bireylerin refah düzeyinin yanı sıra, finansal güvenliğini de etkilemektedir. Bu nedenle bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin artırılması modern toplumların gündeminde yer almaktadır. Finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi öncelikle mevcut finansal okuryazarlık düzeyinin tespit edilmesini gerekli kılmaktadır. OECD bu konudaki araştırmaları çok sayıda ülkede ve farklı toplumsal kesimlerdeki bireylere yönelik olarak yürütmektedir. Öğrenmeye ve yeniliklere en açık bireylerden oluşan üniversite öğrencileri de bu kapsamda yer almaktadır. Bu çalışmada da üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyi araştırılmaktadır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre üniversite öğrencilerine yönelik bir finansal okuryazarlık eğitim programı tasarımına katkıda bulunabilecek veriler elde edilmesi hedeflenmektedir. Araştırmanın önemi bu konuda Türkiye örneğine ilişkin araştırmaların oldukça sınırlı olması, bu konuda büyük bir eğitim gereksiniminin ortaya çıkarılmasına yardımcı olması ve üniversite öğrencilerine yönelik etkili bir finansal okuryazarlık programının tasarlanmasına yardımcı olacak verileri sunma potansiyelinden kaynaklanmaktadır.

II. LİTERATÜR TARAMASI (ALANYAZIN)

Serbest piyasa ekonomisinin yaygınlık kazanması finansal okuryazarlığın önemini hızla arttırmıştır. Finansal okuryazarlığın öneminin artmasında etkili faktörlerden bir tanesi de kavramın üç boyutlu yapısıdır. Tasarruf, yatırım ve finansal dolandırıcılığı kapsayan bu yapı kavramın çok yönlü ilgi görmesine yol açmaktadır. Finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi bir yandan davranışsal eğilimlerin yol açtığı hataların azaltılmasına böylece bireylerin kendi durumlarına en uygun finansal kararları almasına yardım ederken, diğer yandan iletişim ve bunun getirdiği kaldıraç etkisi ile düzenleyici otoritelerin daha güçlü bir konuma gelmesini sağlamaktadır (Özcam, 2006:19).

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün ayrıntılı finansal okuryazarlık tanımına göre, finansal okuryazarlık; finansal tüketicilerin finansal ürünler ve kavramlar hakkında bilgilendirilmesini veya finansal risk ve alternatifler arasında tercihte bulunabilecek farkındalığa sahip olmasını temin ederek finansal refahını artırma sürecidir (Lusardi, 2006:1). Bu tanım finansal okuryazarlığın bilgi temelinde gelişecek bir kavram olduğunu işaret etmektedir. Bireylerin finansal kararlarını bilgi sahibi olarak vermesi, bilgi temelli finansal davranışlar için önemlidir.

Amerika'da yürütülen finansal okuryazarlık programı olan JumpStart ise finansal okuryazarlığı "Bireyin yaşamı boyunca finansal güvenliği için, finansal kaynaklarını etkin bir biçimde kullanabilmesi ve bunu sağlayabilecek bilgiyi elde edebilme yeteneği" şeklinde tanımlamaktadır (PACFL, 2008: 35). Bu tanım,

finansal okuryazar olabilmek için bilgi birikiminin gerekli olduğunu ve finansal kararlar almada etkin davranabilme yeteneğini ön plana çıkarmaktadır.

Çok sayıda araştırmacı tarafından yapılan farklı finansal okuryazarlık tanımları bulunmaktadır. Yukarıda bu konudaki tanımlardan sadece iki tanesine yer verilmiştir. Tanımlardan anlaşılacağı üzere finansal okuryazarlık aynı zamanda bir tür finansal farkındalık olarak da ifade edilebilir. Çalışmada finansal okuryazarlık tanımı yapmak yerine toplumdaki belirli grupların finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesine odaklanılmıştır.

Araştırmalara göre gelişmiş ülkelerde de tüketiciler finansal ürünler ve finansal uygulamalar hakkında çok yetersiz bilgi düzeyine sahiptir. Bu problem kendisini en çok emeklilik dönemi mali planlamalardaki başarısızlıklar şeklinde göstermektedir. ABD’de demografik açıdan bakıldığında ise düşük gelirli ve düşük eğitimliler ile azınlıklar ve kadınlar arasında yaygın biçimde görülmekte olan bir problemdir (Lusardi, ve Mitchell, 2007:43).

Amerika Birleşik Devletlerinde düşük finansal okuryazarlık toplumda yaygın bir görünüm sergilemektedir. Özellikle de belirli toplumsal gruplar arasında bu konudaki eksikliğin daha belirgin olduğu gözlenmektedir. Düşük eğitim düzeyine sahip bireyler, kadınlar, azınlıklar bu konuda ilk sıralarda yer almaktadır. Finansal işlemlerin her geçen gün artan biçimde karmaşık bir hal alması da finansal okuryazarlık konusunda ne tür adımlar atılması gerektiği sorusuna önem kazandırmaktadır. Günlük yaşamda karmaşık finansal araçlar kullanarak finansal kararlar almak gereği bulunmaktadır. Kredi kartı kullanım alternatiflerini karşılaştırmaktan, ödeme yöntemleri arasında tercih geliştirmeye, ne miktarda tasarruf yapılacağından bunun nereye yatırılacağına ve en iyi koşullarda kredinin nereden temin edileceğine kadar pek çok finansal kararı etkin biçimde alabilmek için finansal okuryazar olma ihtiyacı artan biçimde görülmektedir (Lusardi, 2008:14).

2008 küresel ekonomik kriz sonrası Amerika Birleşik Devletleri’nde mortgage kredisi alarak ev sahibi olanların büyük çoğunluğunun, faizlerin artması durumunda ödemelerinin de artacağı konusunda bilgisiz olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuç finansal okuryazarlık düzeyi düşüklüğünün yalnızca gelişmekte olan ülkelerin değil, gelişmiş ülkelerin de sorunu olduğu görüşünü desteklemektedir (The Economist, 2008).

Düşük finansal okuryazarlık sadece ülkeler arasında yaygın olmakla kalmayıp aynı zamanda belirli demografik gruplar arasında özellikle yüksek düzeylere ulaşmaktadır. Örneğin finansal okuryazarlık yaş gruplarıyla orantılı olarak düşüş göstermektedir. Bireylerin hayatlarının son dönemlerine kadar finansal kararlar vermek zorunda oluşu ve yaşlıları hedef alan dolandırıcılık olaylarıyla ilgili artan bir endişenin söz konusu olması bakımından bu önemle üzerinde durulması gereken bir olgudur. Kadınların erkeklerden, özellikle risk çeşitlendirmesi konusunda daha az bilgili olduğu finansal okuryazarlıkta, keskin cinsiyet ayrılıkları gözlenmektedir. Bu konu kadınların, özellikle de eşin

ölümünden sonra finansal kararlar alma konusunda karşılaşılabileceği zorluklar bakımından önem taşımaktadır (Lusardi, 2008:8).

OECD ülkelerinde ve OECD kapsamı dışındaki bazı ekonomilerde yapılan anketler, finansal tüketicilerin sadece doğru ve bilgiye dayalı finansal kararlar vermelerini engelleyen düşük finansal okuryazarlık seviyelerine sahip olmakla kalmadıklarını aynı zamanda finansal beceri, bilgi ve farkındalıklarını da çoğunlukla abarttıklarını göstermektedir (OECD, 2009: 8). Bu durum alışılmış finans enstrümanları kullanımı dışında yeni yöntem ve araçlara olan ilginin azlığını açıklarken, ortaya çıkan finansal fırsat ve tehditlerin de farkında olunmadığı anlamına gelebilir.

Finansal yeniliklerin tüketiciler için yeni fırsatlar geliştirdiği ama aynı zamanda da seçenekleri değerlendirmede ya da daha karmaşık finansal ürünlerin koşullarını anlamakta güçlük çeken finansal tüketiciye daha yüksek riskler de yüklediği tespit edilmiştir. Bu tespiti gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde gerçekleştirilen tüm finansal okuryazarlık araştırmalarında görebilmek olanaklıdır. Bu tür araştırmaların ortak tespitleri aşağıdaki gibi sıralanabilir.

Genellikle finansal tüketicilerin finansal okuryazarlık seviyeleri düşüktür. Bu nedenle finansal ürünler iyi anlaşılammaktadır. Finansal beceri düzeyleri gerçekte olduğundan yüksek varsayılmaktadır. Özellikle konu ev mortgageları olduğunda, kötü ya da bilgisizce verilen kredi kararlarının sonuçları yıkıcı olmaktadır. Kredi kullanımına yönelik daha fazla tüketici farkındalığının; tüketicinin finansal hizmetlere erişimini artırabileceği öngörülmektedir. Bu durumun da kişisel refahı arttıracığı, sosyal ve ekonomik entegrasyonu teşvik edeceği ve sağlam, etkili, rekabetçi kredi piyasaları oluşumuna katkıda bulunacağı beklenmektedir. Hem tüketicinin korunması hem de finansal piyasaların düzenlenmesi ve denetlenmesi için sağlam bir yapının gerekli bir parçası olan finansal okuryazarlığın önemine vurgu yapılmaktadır (OECD, 2009:11).

Türkiye’de mavi yakalı çalışanlara yönelik olarak finansal okuryazarlık düzeyini belirlemeyi hedefleyen bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın hedef kitlesini oluşturan mavi yakalı çalışanlar olaylara son derece gerçekçi yaklaşmaktadır. Günlük yaşamlarını kolaylaştıracak, yaşam kalitelerini yükseltecek bilgi ve uygulamalara duyarlıdırlar. Buna karşılık kendilerine bu konuda yardımcı olacak kurumsal düzenlemelere erişim konusunda yetersiz kalmaktadırlar. Erişimin ticari organizasyonlara bırakılması, bilgilerin tek yönlü olma riskini gündeme getirmektedir. Bu konuda kamunun liderliğinde ve gözetiminde ancak özel sektör kuruluşları, tercihen finans endüstrisi kurumları eliyle yürütülecek finansal okuryazarlık programlarına katılanların elde edeceği başarıların, bu tür programların en önemli teşvikçisi olacağı öngörülmektedir (Temizel, 2010: 91).

Akyol, Özel Bankacılık çalışanlarında finansal okuryazarlığı araştırmıştır. İsminden de anlaşılacağı üzere Özel Bankacılık, nitelikli tasarruf sahiplerine özgün hizmetler sunmayı hedefleyen bir bankacılık faaliyetidir. Bu kapsamda sunulan hizmetler kadar bu hizmetleri sunan personelin de yüksek niteliklere sahip olması temel bir beklentidir. Bu nedenle özel bankacılık çalışanlarının bir ülkede

en yüksek finansal farkındalık düzeyinde olmasını beklemek gerçekdışı olmayacaktır. Ulusal ve uluslar arası finansal sistemi ve bu sistemin sunduğu olanakları bilen, müşterileri lehine kullanabilen profesyonellere yönelik bir anket uygulanmıştır. Sonuçlar finansal okuryazarlık düzeyi ile ilgili beklentileri karşılamamaktadır (Akyol, 2010:72).

Finansal bilgi ile tasarruf davranışları arasında ilişki arayan bir çalışmada öncelikle finansal okuryazarlığın öğrenciler arasında oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir. Bermuda'daki öğrencilerin hisse senedi ve paranın zaman değeri konularından haberdar olmadıkları ortaya çıkmıştır (Kieschnick, 2006:60).

Altıntaş tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada da Türkiye'deki ilköğretim, ortaöğretim ve bazı kamu ve vakıf üniversitelerinin genel eğitim müfredatları incelenerek dikkat çekici bulgular elde edilmiştir. Bu konuda ilgili eğitim kurumlarının müfredatında ayrı bir derse rastlanmadığı gibi başka derslerin içeriklerine entegre edilmiş finansal okuryazarlık konuları da bulunmamaktadır. Araştırmacıya göre üniversite mezunu bir hukukçu, bir öğretmen ya da bir mühendis gencin her ne kadar mesleki donanımı tam olsa da günlük yaşamın gerekli kıldığı finansal hizmet alımı kararlarında ihtiyaç duyacağı bilgi birikiminden yoksun kalmaktadır (Altıntaş, 2008:161).

ABD'de ise 14 ayrı kampüste 1800 öğrenciye yönelik olarak uygulanan bir anketin sonuçlarına göre üniversite öğrencilerinin bireysel finans bilgilerinin geliştirilmeye ihtiyacı bulunmaktadır. Tasarruf, kredi, yatırım ve sigorta başlıklarında toplanan sorulara doğru cevap verme oranı yüzde 53'te kalmaktadır. Bu sonuçlara göre öğrencilerin finansal okuryazarlıkları düşük olduğundan kendileri ile ilgili finansal kararları oluşturabilme yetenekleri sınırlıdır (Chen - Volpe, 1998:122).

Bayram tarafından Anadolu Üniversitesi öğrencilerine yönelik gerçekleştirilen bir çalışmada da finansal okuryazarlık kavramının algılanma biçimine ilişkin dikkat çekici bir bulguya rastlanmaktadır. Buna göre düzenli para biriktirme, faturaları zamanında ödeme ve finansal kayıtları saklama alışkanlıkları ile sınırlandırılmış bir finansal okuryazarlık algılaması bulunmaktadır. Bağlı bir başka sonuç ise uluslar arası literatür ile uyum göstermektedir. Buna göre finansal okuryazarlık düzeyi düşük olmasına rağmen öğrenciler durumun farkında değildir. Bu sonuçta kavram ile ilgili algının yanlış olması etkilidir (Bayram, 2010:57).

ABD'de üniversite öğrencileri arasında yapılan bir araştırmaya göre finansal okuryazarlık konusunda kadınlar genellikle daha az bilgiye sahiptir. Kadınlar aynı araştırmaya göre erkelerden daha az öğrenme isteğine sahiptir ve kendilerine güvenleri yetersiz olarak belirlenmiştir (Chen -Volpe, 2002:289).

Finansal okuryazarlığın toplumun her kesiminden insan için temel bir gereksinim olduğu dünyada genel kabul görmektedir. Buna karşılık finansal okuryazarlık kavramı mevcut durumu ile soyut ve karmaşık bir yapıdadır. Bu nedenle sadeleştirilerek daha rahat anlaşılabilir ve günlük yaşamda kullanılabilir içeriğe sahip kılınmalıdır. Finansal okuryazarlık ile ilgili sahada yapılan

araştırmalardan çıkarılan bazı sonuçlar aşağıda sıralanmaktadır (Hopley, 2003:9). Buna göre;

- Finansal okuryazarlık, bankalar ve diğer finans kurumları tarafından müşterilere sunulan ürünlerin bir bileşeni olmalıdır.
- Tüketici çıkarlarını korumak için karar aşamasında finansal okuryazarlığı geliştiren müdahaleler önemlidir.
- Yetişkin bireyler somut katkılarını gözlemeden bu tür programlara katılmamaktadır.
- Başarılı finansal okuryazarlık programları eğlenceli, erişilebilir, zamanlı ve hedef kitleye uygun yapılandırılmalıdır.
- Finansal okuryazarlık eğitimleri küçük yaşlarda alınmaya başlanmalıdır.
- Finansal okuryazarlık programlarındaki eğitim malzemeleri yazılı olmalı ve temel düzey okuryazarlara uygun olmalıdır.

Hathaway ve Khatiwada, tüketicilere yönelik finansal eğitim programlarının başarı şansı üzerinde çalışmışlardır. Finansal eğitim ile tüketicilerin finansal kararlarını etkileme imkanı bulunup bulunmadığı araştırılmıştır. Araştırmacılara göre gelecekteki finansal eğitim programlarının tasarlanmasında dikkate alınması gereken noktalar bulunmaktadır. Bunlardan ilki hedef kitlenin dar tutulması diğeri ise eğitimin ilgili olduğu finansal kararın hemen öncesinde gerçekleştirilmesidir. Buna göre ev satın alma kararı verilmeden hemen önce ev satın almada kullanılacak finansal ürünler hakkında detaylı bir eğitim bireyin bu konudaki finansal kararlarını etkileyebilecek özellikte olmaktadır (Hathaway ve Khatiwada, 2008:19-20).

Bernheim ve arkadaşları finansal okuryazarlık ile tasarruf davranışları arasında pozitif ilişki tespit etmişlerdir. Merrill-Lynch adlı yatırım bankasının orta yaştaki yatırımcılarının hesap hareketlerinin veri olarak kullanıldığı araştırma ile finansal okuryazarlık arttıkça tasarruf eğiliminin arttığı belirlenmiştir. Bu tespit finansal okuryazarlığın bireylerin finansal kararları üzerinde etkili olduğunu göstermesi bakımında önemlidir (Bernheim-Garret-Maki, 1997: 29-30).

Finansal okuryazarlık ile ilgili çalışmalar yoksulluk ve eşitsizlik ile ilgilenen sosyolog ve ekonomistler tarafından da izlenmekte ve değerlendirilmektedir. Bu akademisyenler finansal okuryazarlığı düşük gelirli bireylerin alternatif finans piyasalarından ana akım finansal piyasalara yönlendirilebilmesi için bir yol olarak görmektedir (Klein, 2007: 4). Bu durum finansal okuryazarlığın toplumun belirli demografik yapılarında geliştirilmesini değil, toplumda ekonomik sistem içinde yer alan tüm bireyler için finansal okuryazarlığın gerekliliğini ifade etmektedir.

Finansal hizmetlerin kullanımının daha yaygın ve erişilebilir olmasına rağmen karmaşıklığı artmıştır. Bir tür finansal özgürlük dönemi olarak nitelenen bu dönem bireylere finansal kararlarında çok sayıda alternatif sunmaktadır. Bu alternatiflerin değerlendirilebilmesi için gerekli yeteneğin edinilmesi finansal

okuryazarlık kapsamında ifade edilmektedir. Finansal okuryazarlığın artırılması için de iki yöntem önerilmiştir. Bunlardan birincisi geniş bir eğitim programı tasarlanması ikincisi ise öğretici örnek olaylara odaklanmasıdır (Lerman ve Bell, 2006:1).

III: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma, Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerin finansal bilgi ve finansal okuryazarlık düzeylerine ilişkin belirlenen bazı kavramların bilinirliği ve davranışlarının neler olduğunu saptamaya yöneliktir. Araştırmada basit rassal örnekleme kullanılmıştır. Basit rassal örnekleme, evrenin özelliklerini yansıtmaya gücüne sahip ve evrendeki her bireyin eşit derecede seçilme şansına sahip olduğu örnekleme türüdür (Wimmer ve Dominick, 2000:85-87). Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi evren olarak kabul edilmiştir. Fakültede öğrenim gören toplam öğrenci sayısının 5 binin üzerinde olması nedeniyle bu rakamın yüzde 10'una karşılık gelen 500 kişilik örneklemin evreni temsil edeceği düşünülmüştür. Toplam 500 öğrenciye uygulanan anket sonucunda, geçersiz anketler dışarıda tutularak 433 geçerli anket üzerinden istatistiksel analizler yapılmıştır. Buna göre, ankette yer alan sorulara verilen yanıtlar frekans analizi ve yüzdelerle ifade edilmiştir. Ankete verilen yanıtların yaş, cinsiyet gibi değişkenlerle ilişkilendirilmesi için Pearson Ki Kare analizi kullanılmıştır.

IV. BULGULAR

Çalışmada örnekleme kapsamında yer alan öğrencilere ilişkin öncelikle, cinsiyet, yaş, sınıf, bölüm gibi demografik değişkenler analiz edilmiştir. Bunun yanında, öğrencilerin ekonomik ve finansal gelişmeleri izlediği kaynakların hangi sıklıkla takip edildiği, finansal durum yönetiminde başarı algılaması, finansal bilgilerin öğrenildiği temel kaynak ve faiz, bono gibi temel kavramlara ilişkin bilgi düzeyi analizleri bulgular kısmında yer almaktadır.

Tablo 1: Öğrencilerin Cinsiyet ve Yaş Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Erkek	205	47,3
Kadın	228	52,7
Toplam	433	100
Yaş		
21 ve Altı	249	57,5
22 ve Üstü	184	42,5
Toplam	433	100
Ortalama Yaş (Mean)	21,15	

Çalışmada kullanılan örnekleme erkek ve kadın oranı birbirine yakın durumdadır. Buna göre kadınların oranı yüzde 52,7 olarak belirlenirken, erkeklerin

oranı yüzde 47,3 olarak saptanmıştır. Yaş gruplarına bakıldığında ise öğrencilerin çoğunluğu 21 yaş ve altında yer almaktadır. 21 yaş ve altında yaşa sahip öğrencilerin oranı yüzde 57,5 olarak belirlenmiştir. Ortalama yaş ise 21,15 olarak saptanmıştır.

Tablo 2: Öğrencilerin Sınıf ve Bölüm Dağılımı

Sınıf	Frekans	Yüzde
1-2-3. Sınıf	230	53,1
4. Sınıf	203	46,9
Toplam	433	100
Bölüm		
İşletme	197	45,5
İktisat	116	26,8
Maliye	85	19,6
Çalışma Ekonomisi	35	8,1
Toplam	433	100

Örneklemede ağırlıklı olarak işletme bölümü ve 4. sınıf öğrencileri yer almaktadır. Tüm bölümlerden 4. sınıf öğrencilerinin oranı yüzde 46,9 olarak örneklemede yer alırken, tüm sınıflardan işletme bölümü öğrencileri ise yüzde 45,5 oranında temsil edilmektedir. Çalışma Ekonomisi bölümünde yer alan öğrenciler örneklemin yüzde 8,1 oranını kapsamaktadır.

Tablo 3: Öğrencilerin İzlediği Haber Kaynaklarının Dağılımı

Ekonomi ve finansal gelişmelerin izlendiği kaynaklar	Her gün (%)	Haftada birkaç kez	Hiç (%)
Gazete	30,4	50,6	4,2
Kitap	2	12,3	28,5
Dergi	2,4	24	22,3
Televizyon	47,2	33,6	7,8
İnternet	41,1	40,4	6,1

Ekonomi ve finansal gelişmelerin izlendiği başlıca kaynaklar arasında televizyon ve internet gelmektedir. Her gün televizyon ve interneti finansal gelişmeleri izlemek için kullananların toplam oranı yüzde 88,3 olarak belirlenmiştir. Finansal gelişmeleri izlemek için hiç kullanılmayan kaynaklar olarak kitap ve derginin toplam oranı ise yüzde 50,5 olarak saptanmıştır. Bu durum görsel bir araç olarak televizyonun üstünlüğünü ortaya koysa da internetin çok uzak olmayan bir gelecekte finansal gelişmelerin izlendiği kaynak olarak ilk sıraya yerleşeceği bir eğilimi ifade etmektedir.

Haftada birkaç kez takip edilen kaynaklar sıralamasında gazete yüzde 50,6 oranı ile ilk sırada yer alırken, gazeteyi yüzde 40,4 oranıyla internet takip etmektedir. Bu noktada önemli bir veri de, ekonomi ve finansal gelişmeleri izlemede kullanılan kaynak olarak gazeteyi “hiç izlemem” diyenlerin oranı

sıralamada yüzde 4,2 ile en az düzeydedir. En az izlenen kaynak olarak gazeteyi takip eden internetin oranı ise yüzde 6,1 olarak belirlenmiştir.

Tablo 4: Finansal Durum Yönetiminde Başarı Algılaması ve Diğer Değişkenlerle İlişkisi

Finansal durum yönetiminde başarı algılaması	Frekans	Yüzde
Oldukça başarılıyım	132	30,5
Orta düzeyde başarılıyım	264	61
Başarısızım	37	8,5
Toplam	433	100
Finansal durum yönetiminde başarı algılaması ve	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi
Cinsiyet	2	,099*
Yaş	18	,801*
Aile eğitim düzeyi	8	,088*
Sınıf	6	,854*
Bölüm	6	,665*

*İlişki Yok

Öğrencilerin finansal durumlarını yönetmede ne kadar başarılı olduklarını düşündükleri, finansal durum algılamasına bakıldığında, kendini başarısız olarak görenlerin oranı yüzde 8,5 olarak saptanmıştır. Bu durum finansal durum yönetiminde başarı algılamasının mevcut düzeyin üzerinde başarılı bir algının olduğunu ortaya koymaktadır. Finansal durum yönetiminde başarı algılaması ile cinsiyet, yaş, sınıf gibi değişkenlerin ilişkili olup olmadığına dönük ki-kare analizi yapıldığında bu değişkenlerle başarı algılaması arasında ilişki olmadığı ortaya çıkmaktadır. İİBF öğrencilerinin ders programlarında finansal bilgi ve finansal okuryazarlık kapsamında değerlendirilebilecek dersler yer almasına rağmen, öğrencilerin yüzde 61'i finansal durum yönetiminde kendini orta düzeyde başarılı saymaktadır. Bu durumun öğrencilerin özgüveni ile ilişkilendirilmesi olanaklı iken, ders programlarının teorik düzeyde kaldığını da ifade etmektedir.

Tablo 5: Finansal Durum Yönetiminde Yararlanılan Kaynak ve Diğer Değişkenlerle İlişkisi

Finansal bilginizi nereden öğrendiniz?	Frekans	Yüzde
Aile	356	84
Okul	25	5,9
Arkadaşlar	13	3,1
Kitap, dergi gibi yayınlar	30	7
Toplam	424	100
Finansal bilginin kaynağı ve	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi
Cinsiyet	4	,003**
Yaş	36	,000**
Aile eğitim düzeyi	16	,661*
Sınıf	12	,135*
Bölüm	12	,842*

*İlişki Yok **İlişki Var

Öğrencilerin finansal durumlarını yönetmede, finansal kararlarını almada kullandıkları bilgilerin kaynağı olarak aile önemli bir yer tutmaktadır. Buna göre öğrencilerin yüzde 84'ü finansal bilgilerini aileden aldığını belirtmektedir. Finansal bilginin kaynağı olarak ailenin ilk sırada yer alması finansal okuryazarlık eğitiminin aile yaşamında ne kadar önemli bir yer tuttuğunu gösterirken aynı zamanda küçük yaşlarda bu eğitimin sağlanması gerektiğini de ifade etmektedir. Finansal bilgi ve eğitimin kaynağı olarak okulun yüzde 5,9 oranında yer alması, okul eğitim ve müfredatının özellikle İİBF öğrencileri için sorgulanması gereken bir durum olduğunu ortaya koymaktadır. Finansal bilgilerin edinildiği kaynak, cinsiyet ve yaşa göre değişkenlik göstermektedir. Cinsiyet ve yaş ile finansal bilgilerin edinildiği kaynak arasında ilişki varken, aynı ilişki aile eğitim düzeyi, sınıf ve bölüm arasında bulunmamaktadır.

Tablo 6: Bazı Ekonomi Kavramlarının Bilinirliği

Kavramlar	İyi biliyorum (%)	Ortalama (Mean)
Kredi kartı son ödeme tarihi	81	2,70
Basit faiz	73	2,67
Hazine bonosu	46	2,30
Hesap bildirim cetveli	38	2,14
Yatırım portföy	28	2,06
DASK sigortası	24	1,80
Temerrüt faizi	19	1,79
Menkul kıymet virmanı	17	1,77

(1=Hiç Bilmiyorum, 3=İyi Biliyorum)

Kredi kartı son ödeme tarihi kavramını bilenlerin sayıca daha fazla olmasına rağmen, kredi kartı ile yakından ilgili olan temerrüt faizi kavramını bilenler daha azdır. Bu durum finansal okuryazarlığın temel kavramlarla yakından ilgili olması yanında günlük uygulamalara da bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. Doğal afet sigortası anlamına gelen DASK sigortasının yatırım portföy kavramından daha az bilinmesi, öğrencilerin idari bilimler öğrencisi olmasına rağmen gündelik yaşamda bazı kavramlar ve uygulamalar ile daha az karşı karşıya kaldığını göstermektedir. Finansal uygulamaların öğrencilerin gündelik yaşamında ne kadar sık kullanıldığına bağlı olarak finansal bilgi düzeyinin yüksek olması beklenebilir. Kredi kartı ile ilgili yaygın kavramlardan biri olan kredi kartı son ödeme tarihi öğrenciler tarafından iyi biliniyor olmasına rağmen, yine kredi kartlarıyla ilgili olan hesap bildirim cetveli kavramı daha az bilinen kavramlardan biri olarak belirlenmiştir.

Tablo 6'da yer alan 8 kavramdan "kredi kartı son ödeme tarihi" kavramı yüzde 81 oranında, öğrenciler tarafından "iyi bilinen" kavram düzeyinde işaretlenmiştir. "Menkul kıymet virmanı" kavramı ise yüzde 17 oranında "iyi bilinen" kavram düzeyinde belirlenmiştir. Her iki kavramın bilinirlik ortalaması ise sırasıyla 2,70 ve 1,77 olarak saptanmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Finansal okuryazarlık kavramı her birey için olduğu kadar üniversite öğrencileri için de önemlidir. Günümüz üniversite öğrencileri de faturalarını banka aracılığı ile ödemek, kredi kartı kullanmak, harç ödemelerini internet bankacılığı ile yapmak, seyahat sigortası ve sağlık sigortası yaptırmak, eğitim kredisi almak şeklinde finansal ürünleri kullanmaktadır. Üstelik kariyerinin henüz başlarında olan bu genç bireylerin önlerinde finansal olarak da planlanması ve yönetilmesi gereken uzun bir yaşam bulunmaktadır. Bu dönemin finansal açıdan başarı ile yönetilebilmesi bireyin finansal refahı üzerinde doğrudan etkilidir. Bu nedenle araştırmanın bulgularına dayalı olarak elde edilen sonuçlar ve geliştirilen öneriler çerçevesinde tasarlanacak bir finansal okuryazarlık eğitim programının önemli katkılar sunabileceği öngörülmektedir.

Çalışmaya göre ekonomik ve finansal gelişmelerin izlendiği başlıca kaynaklar arasında televizyon ve internet gelmektedir. Her gün televizyon ve interneti finansal gelişmeleri izlemek için kullananların toplam oranı yüzde 88,3 olarak belirlenmiştir. Bu bulgu üniversite öğrencilerine yönelik olarak tasarlanacak finansal okuryazarlık eğitimleri için uygun sunum ortamının ne olması gerektiği konusunda değerli bilgiler sunmaktadır. Kitap ve derginin bu konuda doğru ortam olmadığı, araştırmanın finansal gelişmeleri izlemek için hiç kullanılmayan kaynaklar olarak kitap ve derginin toplam oranı ise yüzde 50,5 olarak saptanması ile belirlenmektedir.

Öğrencilerin finansal durumlarını yönetmede ne kadar başarılı olduklarını düşündükleri, finansal durum algılamasına bakıldığında, kendini başarısız olarak görenlerin oranı yüzde 8,5 olarak saptanmıştır. Bu konudaki bulgular uluslar arası araştırmalar ile uygunluk arz etmektedir. Buna göre öğrencilerde finansal bilgilerine yönelik bir abartma söz konusudur.

Öğrencilerin finansal durumlarını yönetmede, finansal kararlarını almada kullandıkları bilgilerin kaynağı olarak aile önemli bir yer tutmaktadır. Buna göre öğrencilerin yüzde 84'ü finansal bilgilerini aileden aldığını belirtmektedir. Finansal bilginin kaynağı olarak ailenin ilk sırada yer alması finansal okuryazarlık eğitiminin başlangıç aşamasının aile olması konusunda değerli ipuçları sunmaktadır. Aynı zamanda finansal okuryazarlık konusundaki eğitimlere küçük yaşlardan itibaren bir talebin olduğunu da göstermesi bakımından verinin önemi bir kat daha artmaktadır. Bunun yanı sıra ailelerin finansal okuryazarlık düzeyinin düşük ya da yüksek olması, çocukları doğrudan etkileyen bir faktör olarak görülmektedir.

Bir başka bulguya göre “Kredi Kartı Son Ödeme Tarihi” kavramını bilenler sayıca daha fazla olmasına rağmen, kredi kartı ile yakından ilgili olan “Temerrüt Faizi” kavramını bilenler daha azdır. Bu durum finansal okuryazarlığın temel kavramlarla yakından ilgili olması yanında günlük uygulamalara da bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenledir ki bireylerin konumu, eğitimi, yaşam biçimine

uygun olarak tasarlanacak finansal okuryazarlık eğitimlerinin başarı şansı yükselmektedir. Bazı araştırmacılar bir adım daha ileri giderek gerektiğinde ve gerektiği kadar finansal okuryazarlık eğitimi önermektedir. Buna göre bir ev satın alma kararı öncesinde bu konudaki alternatifleri değerlendirebilecek yetenekleri kazandıracak eğitim bireylere maksimum katkıyı sağlayacaktır.

Bireylerin yaşam alanlarında yer alan kavram ve uygulamalara yönelik duyarlılığı daha yüksek olmaktadır. Bu konunun finansal kavramlar açısından da geçerli olduğu araştırmanın bulgularından anlaşılabilir. Bu noktanın dikkate alınması ile hazırlanacak içerikler eğitimin hedef kitlesi açısından daha çekici olabilecektir. Finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi için yapılacak çalışmalar, projeler finans sisteminin etkinliği için önem taşımaktadır. Ekonomik sistemin sağlıklı bir biçimde işleyebilmesi, bireylerin finansal kararlarını bilgi süzgecinden geçirerek akılcı ve mantıklı davranmasıyla olanaklıdır. Eğitim ve öğrenmeye hazır şekilde üniversitelere gelen öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi, eğitim ve öğretim programlarında yer alacak uygun içeriklerle sağlanabilir. Bunun için basılı materyaller kadar haber alma ve bilgilendirmede daha fazla kullanılan internet gibi mecralardan yararlanmak gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- AKYOL, Cumhur (2010), *Finansal Farkındalığın Yatırımcı Tercihlerine Etkileri: Özel Bankacılık Çalışanlarında Finansal Farkındalık Üzerine Bir Araştırma*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ALTINTAŞ, Kadir Murat (2008), *Bireysel Yatırımcılar Açısından Finansal Eğitimin Önemi*, İstanbul: Türk Sigorta Enstitüsü Vakfı, Sigorta Araştırma ve İnceleme Yayınları.
- BAYRAM, Seliha Seçil (2010) *Finansal Okur Yazarlık ve Para Yönetimi Davranışları: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Uygulama*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- BERNHEIM, Douglas B., Daniel M. Garret, Dean M. Maki (July, 1997), "Education and Saving: The Long-Term Effects Of High School Financial Curriculum Mandates", NBER (National Bureau Of Economic Research), Working Paper 6085.
- CHEN, Haiyang ve Ronald P. VOLPE (2002), "Gender Differences in Personal Financial Literacy Among College Students" *Financial Services Review*, 11: 289-307.
- CHEN, Haiyang ve Ronald P. VOLPE. (1998), "An Analysis of Personal Financial Literacy Among College Students" *Financial Services Review*, 7(2): 107-128.

- HATHAWAY, Ian and Sameer Khatiwada (2008), “Do Financial Education Programs Work?” *Federal Reserve Bank Of Cleveland Working Paper* 08-03, www.clevelandfed.org/research
- HOPLEY, V (2003), “Financial Education: What is it and What Makes it So Important?”, *Community Reinvestment Report*, series, No. 1, Federal Reserve Bank of Cleveland www.clevelandfed.org/CommAffairs/CR_Reports/CRreport.pdf
- KLEIN, Valerie (2007), *Making Sense of Financial Education*, University of Pennsylvania.
- KIESCHNICK, Danika A. (2006), *Financial Knowledge Levels and Savings Behaviors of Bermudian High School Seniors at CedarBridge Academy*, Iowa State University.
- LERMAN, Robert I. ve Elizabeth BELL (April 2006), *Financial Literacy Strategies: Where Do We Go From Here?*, Networks Financial Institute at Indiana State University Policy Brief.
- LUSARDI, Annamaria (2008), “Household Saving Behavior: The Role of Financial Literacy, Information, and Financial Education Programs” <http://ssrn.com/abstract=1094102>
- LUSARDI, Annamaria ve Olivia S. MITCHELL (March, 2008), “How Much Do People Know About Economics and Finance” *Policy Brief*, Number 5: 1-5.
- LUSARDI, Annamaria (2008), “Financial Literacy: An Essential Tool for Informed Consumer Choice” *Joint Center for Housing Studies*, Harvard University.
- LUSARDI Annamaria, (May 2006), *Financial Literacy and Financial Education: Review and Policy Implications*, Networks Financial Institute at Indiana State University Policy Brief.
- LUSARDI Annamaria ve Olivia S. MITCHELL (January, 2007), “Financial Literacy and Retirement Preparedness: Evidence and Implications for Financial Education” *Business Economics*, s. 35-44.
- OECD, (June 2009), *Financial Literacy and Consumer Protection: Overlooked Aspects of the Crisis, OECD Recommendation On Good Practices On Financial Education And Awareness Relating To Credit*.
- ÖZÇAM, Mustafa (2006), *Yatırımcı Eğitimi: Dünya Uygulamaları ve Türkiye için Öneriler*, Ankara: Sermaye Piyasası Araştırma Raporu.
- PACFL (President’s Advisory Council on Financial Literacy), *Annual Report to the President*, 2008.
- TEMİZEL, Fatih (2010), *Mavi Yakalılarda Finansal Okuryazarlık*, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- The Economist* (3 Nisan 2008), “Financial Literacy: Getting it Right on the Money”.
- WIMMER, Roger D. ve Joseph R. DOMINCİK (2000), *Mass Media Research*. Belmont, CA, Wadsworth Publ.